

9. KLASSI ÜHISKONNAÕPETUSE TASEMETÖÖ

Ivo Maripuu

Ühiskonnaõpetuse tasemetöö 9. klassile on toimunud 2001/2002 õppeaastast alates igal kevadel. Selle eesmärgiks on olnud tähtsustada ainet, mis põhikooli ainekavas on ruumi saanud õige napilt ja millele on mõnikord koolides teenimatult vähe tähelepanu ja tunniaega jätkunud. Seda sellest hoolimata, et aine on kogu aeg kohustuslikuna ainekavva kuulunud ja et ühiskonna kohta käivad teadmised ja sellega seotud oskused on igaühele vaieldamatult vajalikud.

Töö ülesehitus ülesannete liigid

Tänavune tasemetöö oli koostatud kahes erinevas variandis, kusjuures üks 10-punktiline ülesanne (ül. 7) oli analoogiline. Õpilased võisid töö ajal kasutada Eesti Vabariigi Põhiseadust. Töö läbiviimiseks oli ette nähtud 45 minutit.

Tasemetöö koosnes üheksast ülesandest kuuel A4 leheküljel + kahest lisaülesandest ühel A4 leheküljel.

Tüübilt jagunesid ülesanded:

• Juhtumi analüüs + sellega seotud faktide tundmine (ül. 1)	10p
• Diagrammi analüüs + sellega seotud faktide tundmine (ül. 2,7)	20p
• Valikvastused (ül. 3,4,6,8)	17p
• Väite tõesuse/vääruse määramine; väite parandamine (ül. 5)	10p
• Faktiküsimus (ül. 9)	3p
• Jutukese koostamine märksõnade alusel (lisaülesanne)	10p
• Diagrammi koostamine (lisaülesanne)	5p

Ülesanded esindasid RÕK-i ühiskonnaõpetuse ainekava (7.- 9. kl.) kõiki alateemasid:

- 1) Ühiskond kui inimeste olemasolu viis (ül. 1/B, lisa/AB)
- 2) Riigi mõiste ja funktsioonid (ül. 1/A, ül. 2/B, ül. 3/AB, ül. 5/AB, ül. 6/AB).
- 3) Kodanikuühiskond (ül. 2/B).
- 4) Rahvas, põhiseadus, demokraatia (ül. 1/B, ül. 4/AB).
- 5) Üksikisik, riik ja õigus (ül. 1/B, ül. 3/AB)
- 6) Riik ja majandus (ül. 2/A, ül. 9/AB, lisa/B)
- 7) Indiviid ja majandus (ül. 7/AB, lisa/A).

Ülesanded olid kooskõlas ka RÕK-is esitatud taotletavate õpitulemustega:

- tunneb ühiskonnaelu põhivaldkondi ja nende omavahelist seotust (ül. 2/A, ül. 7/AB)
- tunneb Eesti Vabariigi põhiseadust ja «Kodakondsuse seadust», poliitilist ja administratiivset korraldust, õigusloome- ja õiguskaitseüsteemi; (ül. 3,5,6/AB)
- tunneb inimõigusi ja kodanikuõigusi; (ül. 1/AB, ül. 2/B, ül. 3/AB)
- oskab seaduslike vahenditega kaitsta enda ja teiste õigusi ja huve (ül. 1/AB; ül. 8/AB)
- teab, millised on riigi majanduselu üldised printsiibid, isikliku majandamise võimalused ja põhimõtted, oskab käituda töajuturul; (ül. 2/A, ül. 7,8,9/AB, lisa AB)
- saab aru, et ühiskonna ressursid on piiratud, mõistab soovide ja võimaluste erinevust;
- oskab hinnata oma ühiskonnaelus osalemise võimet ja võimalusi, oskab hankida selleks vajalikku teavet (ül. 1/AB, ül. 2/B ÜL. 4/AB, lisa A)
- oskab suhelda riigi- ja kohalike asutustega, vormistada nõuetekohaselt dokumente (ül. 7/AB)
- oskab kaitsta enda kui tarbija õigusi ja huve (ül. 8/A)

III kooliastmel (7.–9. klassis) on temaatiline rõhuasetus MINA suhetel ÜMBRITSEVATE INIMESTE, eriti EAKAASLASTEGA, ning MINA suhetel MAAILMAGA.

MINA suhteid ümbritseva ühiskonnaga, teadmisi sellest ühiskonnast ja oskusi selles ühiskonnas koos teiste inimestega elada kontrolliski käesolev töö.

Konkreetsemalt on töös puudutatud järgmisi III kooliastme üldpädevusi:

Õpilane ...

... on oma riigi lojaalne kodanik, omab põhiteadmisi ühiskonnast ning riiklusest, nende toimimisest, kodanikuõigustest ja -kohustustest; teab, et seaduste mittetundmine ei vabanda õigusrikkumist;

... oskab nähtusi, olukordi ja probleeme analüüsida ja üldistada, selle tulemusi oma tegevuse kavandamisel, valikute tegemisel ja hindamisel rakendada;

... austab väärikust ja inimõigusi,

... püüab teha teadlikke valikuid, näha ette valiku tagajärgi.

Tasemetöö analüüs

Analüüsi aluseks on **60 kooli 1319 õpilase** tööd. Neist koolidest on 44 gümnaasiumid, kus õppis 1036 õpilast ja 16 põhikoolid, kus õppis 283 õpilast.

Tabel 1. Tasemetöö õpilaste ja koolide valim.

	Õppekeel		Asukoht			Sugu		Variant	
	eesti	vene	suurlinn	linn	maa	N	M	A	B
Õpilaste arv	953	366	551	427	341	683	636	677	642
ja %	72,3	27,7	41,8	23,4	25,8	51,8	48,2	51,3	48,7
Koolide arv	43	17	21	18	21				
ja %	71,7	28,3	35,0	30,0	35,0				

Töö üldkokkuvõte

Tasemetöö keskmine punktisumma oli **41,35 p (68,89% maksimaalsest)** ja keskmine hinne **3,61**. Eelmiste aastate töödega võrreldes oli seekordne töö raskem, hindeid "4" ja "5" oli 8% võrra vähem kui eelmisel aastal. Maksimaalset tulemust ei saavutanud ükski õpilane. Kõrgeim saavutatud tulemus oli 59p, milleni jõudis kolm õpilast. Eelmise (ja ka üle-eelmise) aastaga võrreldes on tulemused muutunud ebaühtlasemaks (vt. tabel 2). Töö hinne oli keskmiselt 0,28 võrra madalam kui veerandihinnete keskmine (vt tabel 3).

Tabel 2. Tasemetööde (2002-2005) võrdlus

Aasta	Keskmine hinne	Keskmine punktisumma	Soorituspr otsent	Edukus-näit	Kvaliteedinäit	Standardhälve (pt.)
2002	4,0	46,8 (60-st)	78	95,6	73,4	9,6
2003	3,88	45,07 (60-st)	75,12	97,12	72,52	8,0
2004	3,79	41,03 (55-st)	74,6	96,17	68,54	7,4
2005	3,61	41,35 (60-st)	70,54	95,38	56,63	8,3

Tabel 3. Tasemetöö tulemused 2005

	tööde arv	punkte			keskmise hinde korrelatsioon veerandihinnete keskmisega	standardhälve
		min	max	keskmine		
üld	1319	6	59	41,35	0,93	8,27
eesti	953	14	59	42,49	0,94	8,07
vene	366	6	57	38,40	0,89	8,06
tüdrukud	683	13	59	42,26	0,90	8,12
poisid	636	6	59	40,38	0,97	8,32

suurlinn	551	6	58	40,30	0,92	8,42
linn	427	13	59	41,96	0,95	8,12
maa	341	14	59	42,23	0,93	8,02
A-variant	677	6	59	42,01	0,94	8,46
B-variant	642	9	58	40,59	0,91	8,00
gümnaasium	1036	13	59	40,87	0,943	8,18
põhikool	283	6	58	42,14	0,939	8,63

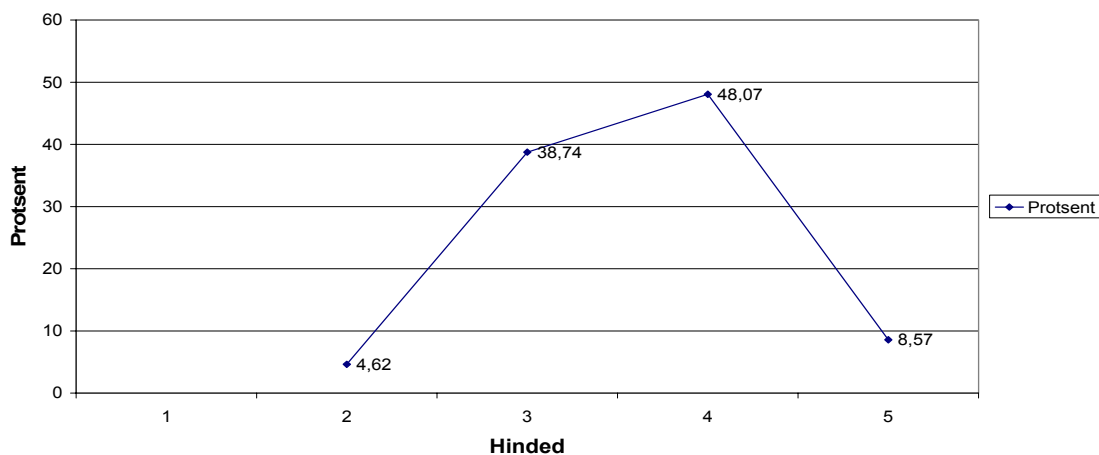
Tabel 4. Tasemetöö tulemuste üldine statistika.

	asukoht			variant		sugu		õppekeel	
	suurlinn	linn	maa	A	B	P	T	eesti	vene
punkte keskm.	40,30	41,96	42,23	42,01	40,59	40,38	42,26	42,49	38,40
keskmine hinne	3,54	3,65	3,65	3,66	3,55	3,53	3,67	3,68	3,42
kvaliteet*	51,91	59,72	60,41	59,29	53,82	52,04	60,91	61,22	44,54
edukus**	94,37	95,55	96,77	95,43	95,32	94,65	94,58	96,43	92,62

*kvaliteet- hindega 4 ja 5 hinnatute osakaal

**edukus- mitterahuldavate hinneteta õpilaste osakaal

Hinnete jaotus

Joonis 1. Tasemetöö hinnete jaotus

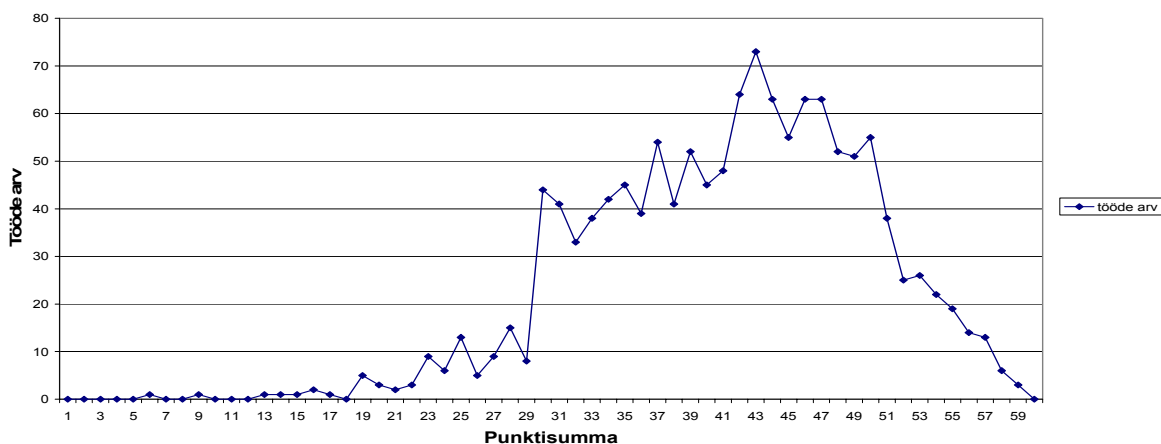
Tabel 5. Hinnete jaotus 2005. aastal

Hinne	1	2	3	4	5	kokku
arv	-*	61	511	634	113	1319
hinnete %	-	4,62	38,74	48,07	8,57	100
eesti õppekeel	-	34	335	487	97	953
eesti %	-	3,57	35,15	51,10	10,18	100
vene õppekeel	-	27	176	147	16	366
vene %	-	7,38	48,09	40,16	4,37	100

tüdrukud	-	27	240	344	72	683
tüdrukute %	-	3,95	35,14	50,04	10,54	100
poisid	-	34	271	290	41	636
poiste %	-	5,35	42,61	45,60	6,45	100
suurlinn	-	31	234	242	44	551
suurlinn %	-	5,63	42,47	43,92	7,99	100
linn	-	19	153	212	43	427
linn %	-	4,45	35,83	49,65	10,10	100
maa	-	11	124	180	26	341
maa %	-	3,23	36,36	52,79	7,62	100
Variant A	-	30	245	326	76	677
A %	-	4,43	36,19	48,15	11,23	100
Variant B	-	31	266	308	37	642
B %	-	4,83	41,43	47,98	5,76	100

* Valimis oli küll viis tööd, mis soovitatava hindeskaala põhjal oleks tulnud „ühega” hinnata, aga hindajad on nende hinnet ühe palli võrra tõstnud.

Tasemetöö tulemuste jaotusköver

Joonis 2. Tasemetöö tulemuste jaotusköver

Variandid A ja B

Kahevariandilise töö koostamise puhul on paljude ainete puhul tavaline, et üks variantidest osutub (tõeliselt või õpilaste kujutluses) raskemaks ja teine kergemaks. Ka ühiskonnaõpetus kuulub nende ainete hulka ja seekord oli A-variant tõesti ergem ja B-variant raskem. Seda võis kuulda õpilastelt tulnud vastukajadest kohe vahetult töö järel, kusjuures vastav info pärines kolme erineva kooli õpilastelt. Seda kinnitab ka statistika.

A-variandi keskmine punktsumma oli kõrgem (42,01 – 40,59), hinnet „viis” tuli seal poole sagedamini ette (76 – 37), hindaja oli hindeskaalat A-variandi puhul kergitanud 5,6% töödest, B-variandi puhul aga 8,4% töödest. Ülesannetest andsid A-variandis oluliselt rohkem punkte 2., 4., 6., üllatuslikult ka 5. Üllatuslikult, sest A-variandi 5. ülesanne ei tundu B-variandi 5. ülesandest sugugi lihtsam olevat.

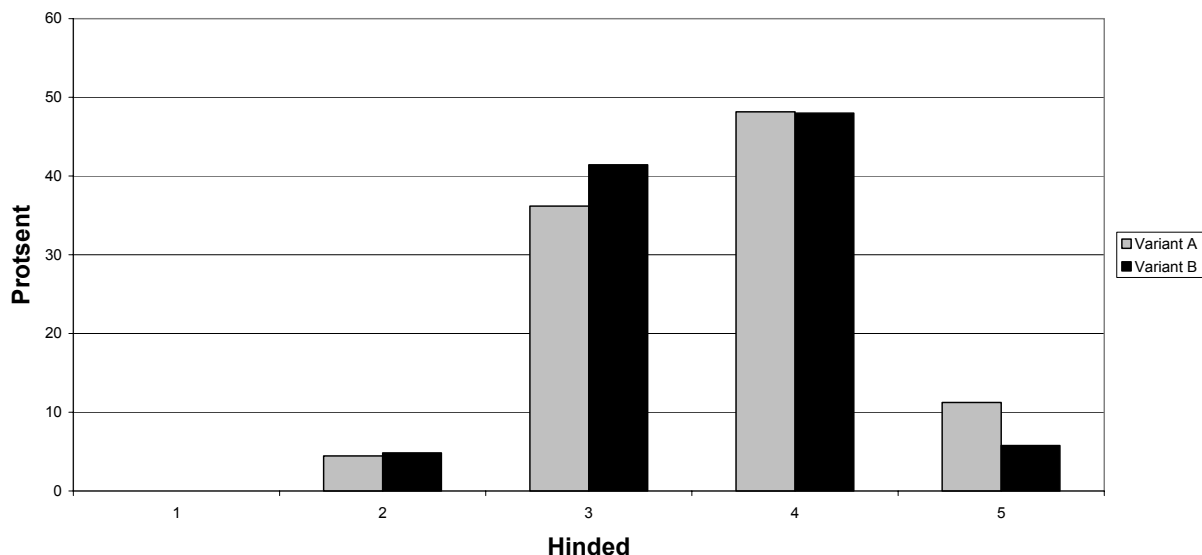
Tabel 6. Ülesannete lahendatuse %

ülesande nr	1	2	3	4	5	6	7	8	9
punkte ülesandes	10	10	3	3	10	8	10	3	3

ülesande keskmine

68,3	62,7	69,8	87,7	66,3	63,2	75,5	85,0	56,4	
A	66,5	65,9	64,6	92,2	70,6	69,9	75,1	79,1	53,2
B	70,1	59,3	75,4	83,0	61,8	57,3	75,9	91,1	60,4

A- ja B-variandi hinnete võrdlus

Joonis 3. A- ja B-variandi hinnete võrdlus

Klassid

51,66 % klassidest saavutas 100 %-lise edukuse, klasside keskmine edukus oli 95 % (eelmisel aastal 96 %). Kvaliteedi keskmine näitaja klassiti oli 48,33 % (2004.a – 67,7%; 2003.a – 69 % ja 2002.a –71%).

Alla 100 % edukusega oli 44% eesti õppekeelelega (eelmisel aastal 42%) ja 58% vene õppekeelelega (eelmisel aastal 50%) klassidest. Madalaim edukusnäitaja klassi kohta oli 75% (eelmisel aastal 84% ja üle-eelmisel 80%). Puudujaid oli klassi kohta keskmiselt 1,18.

Liitklassides õppivaid õpilasi oli valimis kaks gruppi, üks eesti ja teine vene õppekeelelega koolist, kummaski õppis 8 õpilast. Nendest ühes oli tulemus vabariigi keskmise tasemel, teises hulga kõrgemal. Viimane oli ka üks kahest valimisse kuulunud klassist, kus kõik hinded olid neljad-vieed.

Kõrvutades erineva suurusega klasside õpilaste tulemusi, ilmnes, et kõige paremaid tulemusi saavutasid õpilased, kes õppisid suhteliselt väikestes klassikollektiivides (vt. tabel 7). Tulemuste tõusu suurema õpilaste arvuga klassides võib seostada sellega, et nende hulka kuuluvad ka paljud tugevatena tuntud ja populaarsed koolid, kuhu õpilasi võetakse katsetega ja kus klassikomplektid on samas suhteliselt suured.

Tulemuste sõltuvust koolitüübist ei saa täheldada:

põhikooli õpilaste keskmine hinne oli 3,607, gümnaasiumi õpilastel – 3,605;

keskmine punktisumma oli põhikoolides 41,16, gümnaasiumites – 41,40.

Tabel 7. Tulemuste suhe klassi õpilaste arvuga.

Klassi suurus	Keskmine punktisumma	Keskmine hinne	Kvaliteediprotsent
Kuni 15 õpilast	42,68	3,72	67,88
16 kuni 24 õpilast	40,48	3,54	51,39

25 ja rohkem õpilast	41,58	3,62	57,32
----------------------	-------	------	-------

Eritingimused

Esitatud tööde kirjutajatest oli 41 õpilase (3,16%) kodune keel erinev õppekeelest, regulaarset logopeedilist abi sai 10 õpilast (0,76%), lihtsustatud õppekava järgi õppis 4 õpilast (0,3%), parandusõppe rühmades 10 õpilast (0,76 %).

Eritingimustel õppinud laste tulemused olid keskmistest näitajatest mõnevõrra madalamad (tabel nr. 8). Väiksem oli erinevus logopeedilist abi saavate laste puhul, kõige suurem oli erinevus parandusõppel olevate laste puhul. Siiski sooritas neist suurem osa (62 õpilast 65-st) tasemetöö positiivsele hindele: parandusõppel ja individuaalsel õppekaval olid said enamasti rahuldavad hinded, logopeediline abi ei takistanud paljudel ka head hinnet saamast, kodusest keelest erinevas keeles õppijaid jagus kõigi hinnete saajate hulka, kaks neist said ka väga head hinded.

Tabel 8. Eritingimustel õppinud laste tulemused

	hulk	P + T	keskm punktid	keskm hinne	Hindeskaala muutmine
parandusõpe	10	7+3	31.75	3.1	hinnet tõsteti kahel korral, neist ühel korral oli skaalat nihutatud üle lubatud normi
individuaalõpe	4	1+3	33.99	3.25	hinnet tõsteti ühel korral
logopeediline abi	10	8+2	39,75	3,5	skaalat ei muudetud
õppekeelest eri-nev kodune keel	41	19+22	36.05	3.17	hinnet tõsteti kolmel korral
andmed kogu valimi kohta	1319	636+683	41.35	3.60	hinnet tõsteti 92 korral (7%) ja langetati 3 korral (0,23%)

Erinevad grupid: poisid ja tüdrukud, linna- ja maaõpilased, eesti ja vene õppekeelelega koolid

Tabel 9. Tulemuste võrdlus gruppides

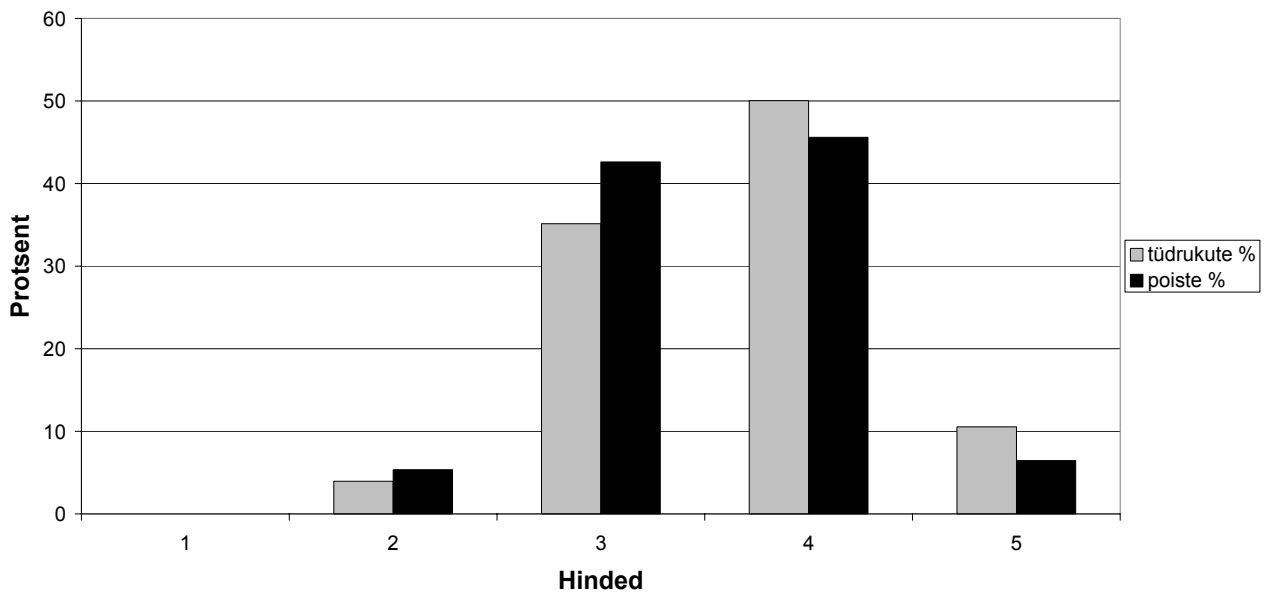
	tüdrukud		poisid		keskm
	eesti	vene	eesti	vene	
suurlinn	43,01	39,15	41,06	36,39	40,30
linn	43,24	40,39	43,01	38,50	41,96
maa	43,46	-	41,11	-	42,28

Valimisse kuulunud õpilaste hulgas oli 683 tüdrukut (51,8%) ja 636 poissi (48,2%)

Tüdrukute tulemused olid poiste omadest paremad kõigis gruppides (vt. tabel 3, 5 ja 9).

Samas on mitu õpetajat vastukajades kiitnud poisse, kes tegid töö paremini kui tavaliselt neist paremaid hindeid saanud tüdrukud. Vaadates tasemetöö korrelatsiooni veerandihinnete keskmisega näeme, et poiste puhul oli erinevus veerandihinnete ja tasemetöö hinde puhul hoopis väiksem. Tüdrukud olid teinud tasemetöö veerandihinnetega võrreldes suhteliselt madalama tulemusega. Samuti edestasid poisid tüdrukuid lisaülesannete lahendamises: 67 protsenti 56 protsendi vastu.

Tüdrukute ja poiste hinnete võrdlus

Joonis 4. Tüdrukute ja poiste hinnete võrdlus

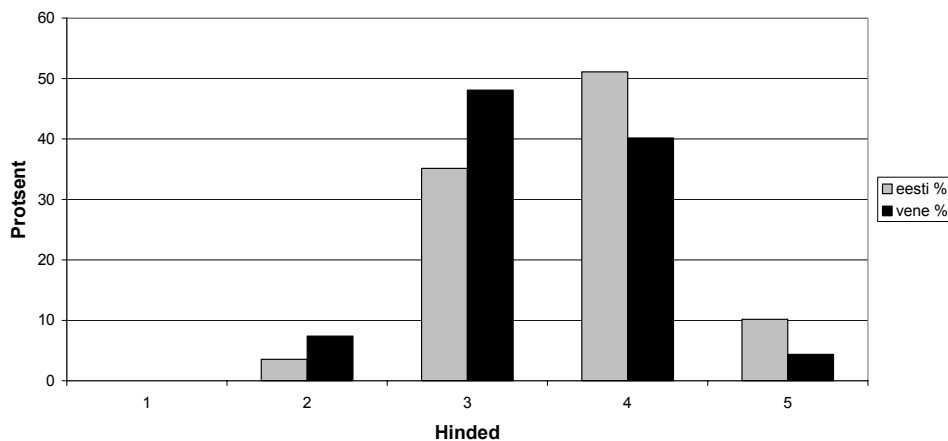
Eesti ja vene õppekeelega koolid

Valimisse kuulus 17 vene õppekeelega kooli (neist 10 suurlinnades ja 7 väiksemates linnades). Nende koolide valimisse sattunud klassides õppis 366 õpilast. Nii koolide kui õpilaste arv moodustab koguarvust umbes 28%. Eesti õppekeelega koolide tulemus oli parem kui vene õppekeelega koolides, ka see vahe oli eelmise aastaga võrreldes kasvanud, eriti kvaliteedinäitajate osas (vt. tabel nr. 3, 4 ja 5).

Vene õppekeelega koolides oli tasemetöö hinde erinevus veerandihinnete keskmisest suhteliselt suur võrreldes eestikeelsete koolidega.

Eesti koolide õpilased olid tugevamad ülesannete 1, 2, 5 ja 7, kus oli vaja analüüsida juhtumeid, lugeda diagramme ja tulla välja konkreetsete seisukohtadega nii väljamõeldud kui tegeliku olukorra kohta. Vene koolide õpilased olid aga edukamad ülesannetes nr. 3, 6, 8 ja 9, st. oskasid paremini leida õige variandi pakutute hulgast (töö põhiseadusega) ja tundsid ka paremini maksude maksmisega seotud probleeme. Neljanda ülesande puhul oli kooligruppide tase praktiliselt võrdne.

Hinnete jaotus õppekeele järgi

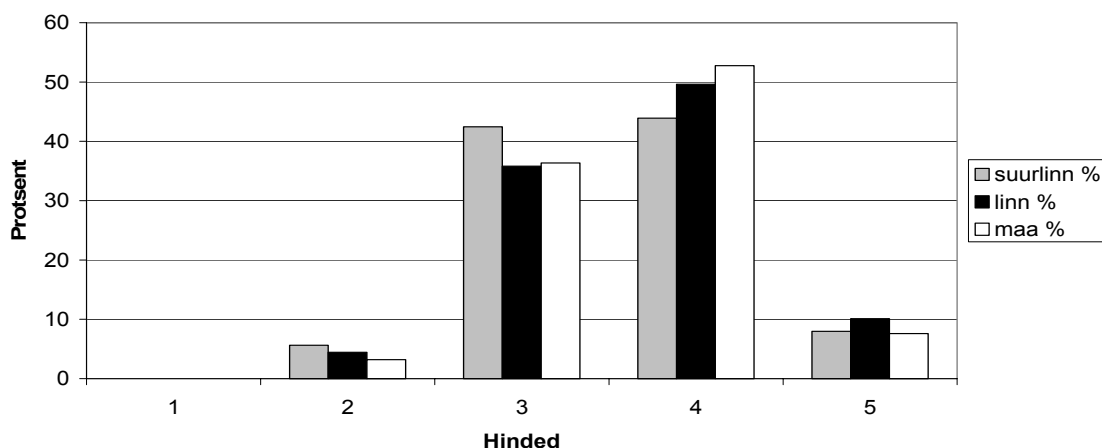
Joonis 5. Tasemetöö hinnete jaotus õppekeele järgi

Linn ja maa

Valimisse kuulus 21 suurlinnakooli 551 õpilasega (41,8%), 18 väiksema linna kooli 427 õpilasega (23,4%) ja 21 maakooli 341 õpilasega (25,8%).

Töö kvaliteedilt ja edukuselt, samuti ka keskmise punktisummaga edestasid maaõpilased linna- ja suurlinnakoole, linnakoolide õpilastel olid aga maakooli õpilastest kõrgem keskmine hinne ja nende veerandihinde erinevus tasemetöö hindest oli kõige väiksem. Suurlinnade õpilased jäid seekord paraku kolmandale positsioonile kõigi edukusnäitajate osas. Kõige suurem oli seal vaid tasemetöö tegemise päeval puudunud õpilaste protsent (7,26%), linnas – 3,04, maal – 5,28.

Hinnete jaotus asukoha järgi

Joonis 6. Hinnete jaotus kooli asukoha järgi

Ülesannete analüüs

Tabel 10. Ülesannete lahendatuse protsent.

ülesande nr	1	2	3	4	5	6	7	8	9
punkte ülesandes	10	10	3	3	10	8	10	3	3
ülesande keskmine	68,3	62,7	69,8	87,7	66,3	63,2	75,5	85,0	56,4
A	66,5	65,9	64,6	92,2	70,6	69,9	75,1	79,1	53,2
B	70,1	59,3	75,4	83,0	61,8	57,3	75,9	91,1	60,4

Kõrgeima lahendatusega ülesanded olid A/4 (demokraatlike riikide massimeedia tunnused, mida teati oluliselt paremini kui totalitaarse riigi massimeedia tunnuseid) ja B/8 (tarbijakaitse kohta käivad küsimused, mis üllatavalt B variandis hoopis lihtsamaks osutusid kui A variandis).

Kõige väiksem lahendatus oli ülesannetes A/9 ja B/9, mõlemates ülesannetes olid maksude kohta käivad küsimused, samuti ka B/2 (hääletamisaktiivsust iseloomustav graafik).

1A. Juhtumi analüüs: KOV volikogu valimised, valimisõigus ja selle edasiandmine teisele isikule; volikogu pädevused.

Paljud vastajad arvasid, et Kallel oleks olnud õigus ema eest valida, probleeme tekitasid aga tema vanus, isikut tõendava dokumendi ja ema volituse puudumine. Kahetsusväärne oli see, et sama arvamust jagasid ka mõned hindajad.

Väga vähestes vastustes leidis viide valimiskasti kojutellimise võimaluse kohta. Mitmeski töös väideti üheselt, et kui valija ise kohale tulla ei saa, jääbki ta valimistest eemale.

Passi ja ID-kaardi kõrval pakuti ka juhiluba, õpilaspiletit või igasugust pildiga dokumenti. Hindamisel oli enamasti antud punkt, kui nimetatud oli vähemalt üks õige dokument. Samas tuli ette ka töö, kus oli nimetatud nii pass (õige) kui sünnitunnistus (vale) ja hindaja punkti ei andnud. Hindamisjuhend jättis otsustamisvõimaluse hindajale.

Vallavolikogu mõistet oskas punkti vääriliselt defineerida veidi üle poole õpilastest.

Vallavolikogu pädevuste kohta on väga erinevaid vastuseid: väga üldisi ja väga konkreetseid (oma kodukohaga seotud näited), samuti ka neid, kus vastus on põhiseadusest maha kirjutatud. Küsimus oligi vastuse iseloomu lahtiseks jätnud.

Hindamisel esines asjatundmatuid hinnanguid õpilase kahjuks. Näiteks loa andmine kaubandus-keskuse ehitamiseks ja mälestusmärkide püstitamiseks ei ole õigeks loetud. Teine hindaja oli aga kahelnud selles, et volikogu võib otsuseid vastu võtta kultuuri ja meditsiini küsimuses.

1B. Juhtumi analüüs: kooli sisekorraeskirjades esinev liikumispirang õpilastele, selle vastavus seadustele, konflikti lahendamise võimalused; seaduste vastuvõtja ja nende järgimise vajalikkus.

Küsimus õpilase hinnangu kohta kirjeldatud olukorrale (ilma põhjendusega) ei näita mingeid teadmisi ega oskusi, selle eest punkti andmist võib pidada küsitavaks.

Väga head küsimused on 2a ja 2b, seal sai õpilane näidata oma oskust asetada end mõlema poole positsioonile, enamus vastajaid sai siit väljateenitud punktid.

Küsimus „Mida soovitaksid konfliktile lahenduse leidmiseks?“ ei olnud õpilastele üheselt mõistetav: kas tuleb soovitada konflikti lahendusteed või lahendust ennast. Ühel meelel ei olnud ka hindajad, välja pakutud konkreetsete lahenduste eest on osa õpetajaid punkti andnud, osa aga mitte. Arusaamatuse oleks võinud vältida küsimuse ümbersõnastamine või/ja vastustelehel konkreetsema juhendi andmine.

Osapoolte võimalused põhiseadusele toetumiseks: mõnikord on vastaja toonud põhiseadusest välja suvalisi inim- või kodanikuõigusi, mis antud olukorraga kuidagi kokku ei sobi (õigus elule). Mitmete vastusevariantide puhul osa hindajaid andis punkti, osa mitte (näiteks §19 – igaühel on õigus vabale eneseteostusele)

Küsimus seaduste täitmise vajalikkuse kohta tundub nii üldine olevat, et vastuse õigsust on raske hinnata, vastustelehel toodud vastust esines töödes väga harva. Õpilased leidsid mitmeid võimalikke lähenemisnurki: viidatakse põhiseadusele, ühiskonna huvidele või ka karistusele, kui seadusi ei täideta. Ka hindajad ei ole olnud päris üksmeeles, missugust vastust punktivääriliseks pidada.

Seaduste mittetundmise ja vastutuse küsimuselgi oli mitmeid võimalikke lähenemisnurki: viidati sellele, et seadusi peab tundma ja et neid on igaühel võimalik hankida, vaid vähesed lähenesid asjale nii nagu vastustelehel eeldati. Vastuse eest võis saada kaks punkti, kuid see õnnestud vähestel.

2A. Tulpdiaagrammi analüüs: hõivemuutused erinevates Eesti majandusharudes; kinnisvaravaldkonna esiletõus ja põllumajanduse olukord.

Hõivemuutus kinnisvaravaldkonnas jäi mõnede tähelepanemata, kuna 1992.a. tulp puudus (0%). Mõnedele õpilastele paistis ka hõivemuutuse mõiste arusaamatuks jäävat. Hindamise seisukohalt on see üks lihtsamaid ülesandeid, kuna on kolm ja ainult kolm õiget vastust. Ometi leidis ka hindaja, kes luges ühtmoodi õigeks suvalised (olgu õiged või valed) õpilase poolt pakutud variandid.

Kinnisvaravaldkonnas toimunud muutuste põhjuste (kahe põhjuse) küsimine nõudis päris laia silmaringi nii õpilaselt kui ka töö hindajalt. Paljudele käis see üle jõu.

Tööhõive langus põllumajanduses on maaõpilastele ilmselt arusaadavam teema kui linnalastele. Seda osati ka hästi põhjendada. Kerkis esile ka küsimus, kas linnastumist oleks õigem lugeda põllumajanduse allakäigu põhjuseks või tagajärjeks.

Põllumajanduse doteerimise vajaduse põhjendajad viitasid enamasti kodumaise toodangu tervislikkusele ja odavusele (?) ja sotsiaalsetele probleemidele maal. Hoopis vähem seostati seda maade võsastumisega. Esines ka küsitavaid põhjendusi: kiideti meie põllumajandusele erakordset sobivat kliimat ja viljakat maad.

Loomulikult oli ka doteerimise vajaduse eitajaid, kellel põhjendusedki ei puudunud. Näiteks: *Eesti põllumajanduslik toodang on piisavalt suur ja raha on mujalgi vaja. Või veel: see töö on raske ning inimestele muutub see igavaks.*

Oli ka neid, kes oma otsust kuidagi ei põhjendanud ja vastuseid, mis andsid põhjust arvata, et doteerimise mõiste töö kirjutajale hoopis tundmatu on.

2B. Diagrammi (graafiku) analüüs: hääletusaktiivsuse muutumine Eestis perioodil 1989 – 2003; olukorra analüüs.

Küsimuste kaupa:

1 – probleem: kas graafiku analüüs tähendab ainult sellelt loetavaid andmeid (millal % langes või tõusis) või annab punkti ka muutuste põhjendamine. Mõni hindaja andis põhjenduste eest punkte, mõni aga mitte.

2 – hinnang valimisaktiivsusele, põhjendus piirdus enamasti sellega, et üle poole on piisav saavutus või see, et varem oli rohkem, järelikult ei piisa. Mõni hindaja andis nende põhjenduste eest punkte, mõni aga mitte. Vastustelehel toodud põhjendused olid sellised, mida laps enamasti välja mõelda ei osanud ja see seadis punktisaamise sõltuvusse konkreetsest hindajast. Arvan, et küsimuses oleks piisanud ühe argumenti küsimisest.

3 – pakuti nii selgitustöö, rohkema reklaami kui valimiste kohustuslikuks muutmise vajadust, paljud juhtisid aga tähelepanu sellele, et poliitikud peaks varem jagatud lubadusi ka täitma, siis oleks pettunuid (ja ühtlasi valimistest kõrvalehoidjaid) vähem.

Oli hindaja, kes ei andnud õpilasele punkti, kui see soovitas reklaamihulga suurendamist. Igati mõistetav suhtumine, kuid õigete vastuste hulgas oli reklaam siiski ära toodud.

4 – Täiesti õigeid vastuseid oli suhteliselt vähe, demokraatlike valimiste tunnuste asemel toodi sageli lihtsalt valimiste tunnuseid, mis on /olid iseloomulikud ka mittedemokraatlikele valimistele.

Mõnikord on raske otsustada, kas vastuses toodud tunnus(ed) lugeda õigeks või mitte.

Probleeme oleks vähendanud ülesanne, kus vaja otsustada, kas pakutud variant iseloomustab demokraatlikke valimisi või mittedemokraatlikke valimisi (või mõlemaid).

3AB. Valikvastused ja põhiseaduse kasutamine: põhiseaduslike õiguste, vabaduste ja kohustuste tundmine.

Küsimused olid mõlemal variandil Eesti Vabariigi põhiseaduses sisalduvate õiguste ja kohustuste kohta. Eeldada oleks võinud enamvähem võrdseid tulemusi, kuid üllataval kombel oli B variandi puhul lahendus 10% suurem (75 – 65).

4AB. Valikvastused: massikommunikatsiooni tunnused demokraatlikus ja totalitaarses riigis.

Vastusevariandid (6 tk) olid A ja B variandile ühised, kolm neist sobisid vastuseks ühele, kolm teisele. Esines õpilasi, kes ei olnud küsimust ilmselt hoolsalt lugenud ja valisid kõik valed vastused kui ka neid, kellel osa vastuseid ebaõnnestus. Sagedamini tuli ette arvamust, et ka demokraatlikus riigis on lubatud vaid valitsust ülistav või valitsusele lojaalne info. Arusaamatust tekitas vahel ka see, mida tähendab, et infoallikaid on palju või et infoallikad on piiratud.

Kuna demokraatliku meedia tunnusjooni paremini tunti, saadi A variandis rohkem punkte kui B variandis.

5AB. Väite tõesuse/vääruse määramine; väite parandamine: Eesti Vabariigi riigivõimuasutuste kohta käivad väited.

Oli nii täiesti õigest vastatud ülesandeid, kui ka selliseid, kus õiget väga vähe leidis.

Rohkem eksimusi oli väidete juures, kus oli juttu riigieelarve vastuvõtmisest ja Riigikogu juhatuse koosseisust. Viimase puhul pakuti korduvalt (ja seda erinevates koolides), et Riigikogu juhatuse koosseis koosneb esimehest (sprikerist) ja 101 saadikust. Väite „Riigikogu saadik võib kuuluda samal ajal mitmesse parlamendifraktsiooni.” juures tuli korduvalt ette, et väide tunnustati küll valeks, aga paranduseks kirjutati, et Riigikogu liige ei tohi olla üheski muus riigiametis (§ 63 EV Põhiseaduses). Seda parandust hindajad muidugi punktivääriliseks ei pidanud.

Mõnikord peeti valeks esimest väidet, kuna ei teatud, et parlament ongi (Eesti kontekstis) seesama, mis Riigikogu. Paljud arvasid, et opositsiooni erakonnad on just need, kes moodustavad valitsuse. Arvati ka seda, et ministeeriumi igapäevast elu juhib minister ja riigikantseleid kantsler. Segadusi oli ka omavalitsusüksustega.

Tuli ette sedagi, et paranduste lahtrisse saadi õige väide nii, et muudete vale väide eitavaks: valitsus võtab vastu riigieelarve – valitsus ei võta vastu riigieelarvet. Punkti teenisid needki vastused, kuid õnneks ei olnud neid eriti palju.

Enamik hindajaid püüdis punkte märkida nii, et oleks näha, mis küsimusele õpilane vastata oskas ja millisele mitte. Leidus aga ka üksikuid hindajaid, kes kirjutasid kõik saadud punktid kastikeste rea ülemisse otsa.

6A. Valikvastused ja põhiseaduse kasutamine: tähtsamate riigiasutuste liikmete/juhtide ametisessaamine ja minimaalne vanus.

Ametisse *määramine* (*nimetamine*) oli paljude õpilaste jaoks arusaamatum mõiste kui *valimine*, millega õppetöös ilmselt rohkem kokku oli puutunud. Seejuures ei olnud ülesandes *valimist* üldse äragi nimetatud, valitavad ametikohad olid lihtsalt need, kus ametiisik *ei olnud ametisse määratav*. Kui küsimus oleks olnud teisiti sõnastatud, oleks õigeid vastuseid võibolla rohkem olnud.

Mitmed vahetasid need kaks mõistet omavahel lihtsalt ära, mitmed lugesid kõik ametikohad määratavateks.

Vanusepiirangute kolm varianti (18,21,40) ja kolm lünka andsid paljudele põhust arvata, et needsamad kolm vanust tuleb kõik ära kasutada ja nii kirjutati 18 eluaastat Riigikogu liikme, sagedamini aga Europarlamendi liikme minimaalseks vanuseks. Presidendi minimaalses vanuses enamasti ei eksitud. Võib oletada, et paljud õpetajad ei ole tundides õpilaste tähelepanu juhtinud Europarlamendi liikmete minimaalsele vanusele ja kuna seda arvu ka õpikus ei leidu, pidid õpilased vastamagi oletamisi.

Paljud püüdsid ära täita ka parempoolse lahtri tühjad kastid, mida tegelikult vaja teha ei olnud. Mõnikord pakuti sinna päris absurdseidki vanuseid.

Venekeelses variandis oli ametiisikute loetelus Riigikohtu esimehe asemel Riigikogu esimees. See ilmselt tõlke käigus sisse lipsanud eksitud tõi aga kaasa totaalse valesti hindamise, sest Riigikohtu esimees nimetatakse (§ 65/7), Riigikogu esimees aga valitakse (§ 69). Üle vaadatud tööd on näha, et hindajad on kasutanud vastustelehte, kus vastuste eest on punkte antud/andmata jäetud nii, nagu sobib eestikeelsete mitte aga venekeelsete tööde puhul. Seega saadi punkt sisuliselt vale vastuse eest ja saamata jäi õige vastuse eest.

6B. Valikvastused ja põhiseaduse kasutamine: tähtsamate riigiasutuste liikmete/juhtide ametisessaamine.

Enamasti teati paremini nimekirja esimest poolt, aga esines töid, kus teati hästi ainult neid, ametikohti, mis täidetakse vastusevariandi nr 3 järgi (president esitab Riigikogule kandidaadi), kuigi nende seas on õpilastele suhteliselt vähem tuntud ametiisikuid (Riigikohtu esimees, õiguskantsler, riigikontrolör). Ilmselt baseerus vastus Põhiseaduse § 78-le, kus on kirjas EV Presidendi volitused. Paljudele oli probleemiks Europarlamendi (ja imelikul kombel mitmetel ka Riigikogu) liikmete ametisessaamine.

7AB. Töö diagrammiga: tööjõu lahkumine Eestist, tööturg, tööleping.

Esimene küsimus *Nimeta kaks peamist põhjust, miks minnakse välismaale elama* ja selle vastus(ed) vastustelehel tekitasid analüüsijas arusaamatust. Kuna ülesandes on ette nähtud diagrammi alusel vastamine, peaks siin lugema õigeaks ainult kaks vastusevarianti (suurem palk ja silmaringi avardamise soov), suurem osa õpilasi nii ka vastas. Vastustelehel on õigete vastustena aga lisaks sellele veel elukvaliteet ja töökoht. Sealjuures on diagrammi järgi soov saada töökohta tagapool kui soov ennast erialaselt täiendada. Jääb küsitavaks, kas siin tahteti kontrollida õpilaste diagrammi lugemise oskust või silmaringi laiust.

Teise ja neljanda alaküsimuse juures selgus, et tööturu mõiste on mõnedele võõras. Eesti tööturust rääkides peeti silmas kaubandusturgu ja hinnakõikumisi, tööturu osapooli ei osatud sageli üldse nimetada. Viimast tuli ette isegi juhul, kui järgmise alaküsimuse juures tööandja ja töövõtja mõisteid täiesti õigesti tarvitati.

Viienda alaküsimuse juures oli väga erineva tasemega vastuseid. Vastuse põhjalikkus võis siin sõltuda ka sellest, mis õpikut koolis kasutati.

Tööturu osapooli oli vägagi erinevalt sõnastatud: ühelt poolt töövõtja, töötaja, tööotsija, töötaotleja, töötu, inimene jne; teiselt poolt tööandja, tööpakkuja, firma, ülemus, riik jne. Punkti saamine sõltus hindaja otsusest, enamasti langes see kokku analüüsija arvamusega.

Töölepingu defineerimise hindamisel oli hindajail erinevaid lähenemisi.

Teise alaküsimuse punktivääriliseks pidada tulev vastus *positiivselt/negatiivselt* tundub olevat väheütlev ja selle eest punkti andmine – küsitav. Tuli ette, et hindaja ei olnudki ainult hinnangut sisaldava vastuse eest punkti andnud.

Kolmas alaküsimus on päris keeruliselt sõnastatud, olnuks ehk arusaadavam ja sisukam vastus, kui oleks küsitud eraldi inimese huvisid ja riigi huvisid.

8AB. Valikvastused: tarbijakaitse.

A variandis oli eksimusi rohkem teise (televisoori asemel ülikond) ja esimese (*Kõlblik kuni* – tähendus?) küsimusega. Kolmanda küsimuse puhul eksimusi enamasti ei olnud.

B variandis leidis suurem osa õiged variandid, teistest rohkem eksiti 3. küsimuse juures, kus arvati, infot säilivusaja koht peab jagama kassapidaja.

9AB. Faktiküsimus: otsesed ja kaudsed maksud.

A variant *Milliseid otseseid ja kaudseid makse tuleb Eestis tarbijana maksta? Nimeta kolm erinevat maksu.*

Küsimuse sõnastus on ebaõnnestunud. Tarbijana maksame vaid kaudseid makse, mitte otseseid.

Paljud vastajad ja hindajadki olid sellest segaduses. Õigetest vastustest teati eelkõige aktsiisimaksu ja käibemaksu, mõned teadsid ka tollimaksu, vaid ühes üle vaadatud töös ei leidis analüüsija pakendimaksu. Tuli ette, et hindajate poolt oli õigeks loetud ka maamaks.

Üks hindaja on seda küsimust selge sõnaga valeks nimetanud ja andnud punkte ka valede vastuste eest. Otseste maksude (eelkõige tulumaksu) nimetamise eest andsid punkte teisedki hindajad, eriti siis, kui vastuses oli juurde kirjutatud, et tegu oli otsese maksuga.

Vastajalt oleks tulnud selgemalt nõuda ainult kolme vastusevarianti. Nüüd tuli aga ette sedagi, et vastuses oli kolm õiget ja kolm vale vastust ja õpilane sai maksimumpunktid. Teiste hulka jõudsid muu hulgas ka elektrimaks, järelmaks ja altkäemaks.

B variant *Millised maksud ja maksed arvestatakse maha töötaja töötasust? Nimeta kolm erinevat maksu.*

Põhiprobleemiks selle ülesande juures näen sotsiaalmaksu arvamist õigete vastuste hulka, kuna seda ei arvestata mitte töötaja töötasust maha. Paljud lapsevanemad kasutavad pangaklientidena maksete tasumiseks otsekorralduslepinguid, see võib ka lastel teada olla ja nii on vastuste hulka pakutud ka elektrimaksu, telefonimaksu, aga ka käibemaksu, trahve jms. Töötuskindlustuse, pensionikindlustuse II samba ja kogumispensioni kindlustusmaksu õige sõnastus paljudel õpilastel ei õnnestunud ja punkti saamine ebakorrekse vastuse eest sõltus hindaja heatahtlikkusest.

Lisaülesanne.

Vastuseid oli kirjutanud 55,5 % õpilastest, A variandi puhul 68%, B variandi puhul 54%. See näitaja on poole suurem kui eelmisel aastal, kuigi samas tundub tänavune töö mullusest raskem olevat. Eesti koolide õpilastest lahendas lisaülesandeid kolmveerand õpilastest (75,55%), venekeelsetest koolidest aga alla veerandi (23,5%). Suuremate linnade lastest tegi lisaülesandeid veidi üle poole, maalastest aga 81%.

A-variandi teises lisaülesandes oli tõlkeviga (nagu ka ülesandes A/6): diagrammi pealkirja „Töötuse määr” oli tõlkija lugenud kui „Tööstuse määr” ja vastavalt ka tõlkinud. Ülesande tegemist see otseselt ei takistanud, küll aga muutis selle sisult absurdseks.

Õpetajad

Valimisse kuulunud 60 õpetajast esitas enda kohta andmed 58. 54 neist (90%) omas kõrgharidust, kolmel oli käsil ajalooõpetaja kutse omandamine Tartu Ülikoolis ja üks õpetaja oli keskharidusega aastase töölepinguga tunniandja.

Pooled (30) õpetajad olid omandanud (või omandamas) erialase kõrghariduse Tartu (Riiklikus) Ülikoolis ja seitse õpetajat oli kõrghariduse saanud Tallinna Pedagoogilises Instituudis/Ülikoolis. Kuusteist õpetajat (neist üks ka eestikeelses koolis töötav) on oma kõrghariduse saanud väljapool Eestit, enamast Venemaal, aga üks ka Lätis. Väljapoolt Eestit saadud diplomite seas on nii Nõukogude Liidu aegseid kui ka järgseid. Rohkem on nende seas Moskvas, Pihkvas ja Peterburis/Leningradis õppinuid, aga esindatud on ka Arhangelski, Taškendi, Uurali, Mägi-Altai ja Ufimi(!) kõrgkoolid.

Õpetajate staaž ulatus 1 aastast 52 aastani, keskmine staaž oli 22,3 aastat (2004 – 18,7; 2003 – 18,4; 2002 – 13,8).

Meesõpetajaid oli kokku 17 (29,3%) ja nende seas leidus nii staažikaid veterane kui algajaid noormehi. 2004a oli meesõpetajate protsent 18,7, 2003a 18,4 ja 2002a 13,8). Tõenäoliselt ei näita meesõpetajate protsendi kasv meesõpetajate arvu kasvu koolides ja ka mitte seda, et ühiskonnaõpetust igal aastal üha rohkem mehi õpetama hakkab. Küllap tuleneb see protsendi tõus valimi-süsteemi juurde kuuluvast juhuslikkusest.

Üle poolte (38) valimisse kuulunud õpetajatest kandsid pedagoogi ametijärku, 11 olid vanempedagoogid ja 4 pedagoog-metoodikud. Kaks õpetajat olid alles noorempedagoogid ja kahel ametijärk puudus.

Tabel 11. Tasemetööde tulemuste seos õpetajate staažiga

taja staaž	arv	s.h		õpetajatest %	kvaliteedi % klassiti
		mehed	naised		
0-5	7	3	4	11,67	55,8
6 - 10a	4	0	4	6,67	62,4
11-15a	8	4	4	13,33	51,1
16-20a	7	2	5	11,67	44,8
21-25a	11	4	7	18,33	61,5
26-30a	11	3	8	18,33	52,1
üle 30a	10	1	9	16,67	69,6

Tabel 12. Tasemetööde tulemuste seos õpetajate ametijärguga

õpetaja ametijärk	arv	s.h		õpetajatest %	kvaliteedi % klassiti
		mehed	naised		
Ametijärk puudub	2	0	2	3,33	72,2
Noorempedagoog	2	0	2	3,33	45,8
Pedagoog	38	11	27	63,33	54,6
Vanempedagoog	11	4	7	18,33	63,6
Pedagoog-metoodik	4	2	2	6,67	80,2
Info puudub	3		1	5	
kokku	60	17	41	100	56,6

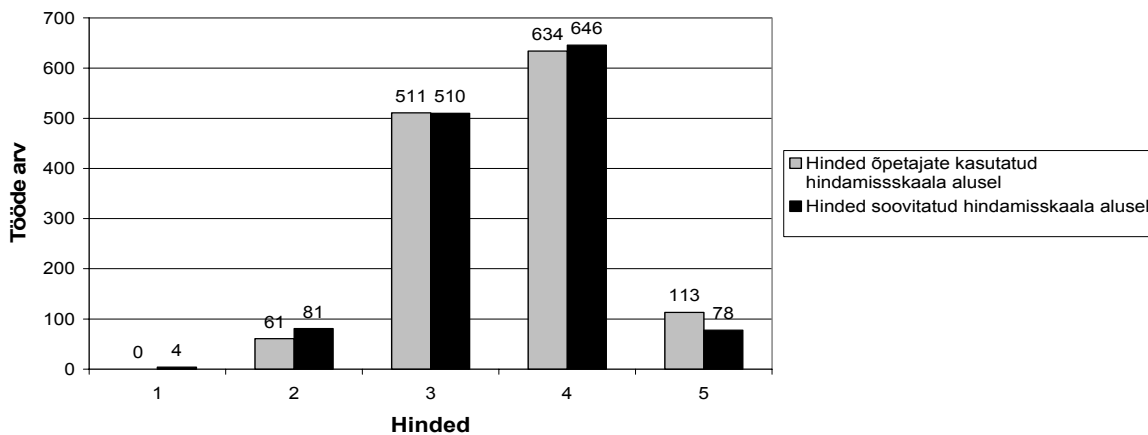
Kui võrrelda klasside kvaliteedinäitajaid, siis tänavused tulemused ei näita otsest seost õpetaja tööaastatega. Kuigi parimad näitajad oli küll staažikaimatel õpetajatel, ei ole tulemused ühtlaselt tõusvad, väga palju sõltub ikka konkreetsest õpetajast ja muidugi ka õpilastest. Hoopis teine pilt avaneb aga tabelis, kus klasside kvaliteediprotsent on seostatud õpetaja ametijärguga. Seal on näha suured erinevused erinevate ametijärguga õpetajate õpilaste vahel: klassi kvaliteedi protsent paistab olevat sõltuvuses õpetaja kvalifikatsioonist. Ametijärguta õpetajate õpilaste väga head tulemused on muidugi kiiduväärsed, kuid mõistagi ei saa sellest teha järeldust, et see on õpetaja ametijärgu (puudumise) tagajärg. Tegu on ju ainult kahe õpetajaga ja kõrge tulemus on seotud ilmselt muu põhjusega.

Hindamine

Õpetajail oli õigus muuta hindamisskaalat 5% ulatuses (vt. ka tabel 8). Hindamisjuhendist kõrvalekaldumist (kui hindamisskaala muutmine ei mahtunud lubatud 5 % piiridesse) avastasid 17 korral. Sealjuures tegi kolm hindajat seda rohkem kui ühel korral ja mõni kõrvalekalle oli päris suur. Hindamisskaala muutmist leebemaks esines 6 % töödest, enamasti tõsteti seeläbi hinnet "4"-lt "5"-le (35 õpilasel) Hindamisskaala muutmist etteantust rangemaks esines kõigest 3 töö puhul.

Skaala muutmist rakendati enamasti individuaalselt, mitte klassiti.

Tegelikult kasutatud hindamisskaala võrdlus soovitatuga

Joonis 7. Tegelikult kasutatud hindamisskaala võrdlus soovitatuga.

Õpetajate arvamused ja ettepanekud

Kuuekümnest õpetajast oli esitanud küsitluslehe 58, kümme neist oma arvamust töö kohta ei avaldanud või märkis ainult seda, et töö vastab kooliastme õppesisule. Ülejäänutel oli aga töö kohta rohkem öelda.

Tööd peeti üldiselt jõukohaseks, kuid mainiti ka ära, et nõrgematele ja ahtama silmaringiga õpilastele valmistab see raskusi. Üks arvamused avaldus: *Intellektuaalne tase õpilastel langeb, aga nõuded tasemetööl kasvavad*. Juhiti tähelepanu ka sellele, et teatud teemad (kinnisvara ja valimised) eeldavad küpsema inimese lähenemisnurka ja silmaringi.

Paljud kiitsid ülesandeid, kus oli vaja leida lahendus elulistele situatsioonidele, näidata diagrammide lugemise ja põhiseaduse kasutamise oskust. Leidus aga ka neid õpetajaid, kes eelistaksid faktiülesandeid (lünkharjutused, mõistete seletamine).

Situatsioonide elulisus põhjustas huvitavaid kommentaare ka õpetajate poolt. B-variandis kirjeldatud situatsioon liikumiskiiruse kehtestamisest koolis tõi ühele õpetajale äratundmiselamuse, kuna tema koolis oleval see just kehtestatud. Teine õpetaja avaldas aga sama situatsioonikirjeldusega seoses arvamust, et „*niisugust kooli ei tohiks küll Eestis olla!*”.

Juhiti tähelepanu ülesannetele, mis olid liiga keerulised (A/6, B/6), keeruliselt sõnastatud (AB/7, B/1.3) või lausa eksitavad (A/9, B/9).

Avatud küsimused leidsid nii tunnustust kui vastuseisu. Üks õpetaja oli häiritud, sest „*raske on õpilasele vastu väita, kui on küsitud ka tema põhjendusi ja arvamusi mitmeti tõlgendatava ülesande kohta*”. Teine õpetaja oli juhtinud tähelepanu, et ühe(!) ülesande õigete vastuste hulk peaks suurem olema. Tundub, et oskus avatud küsimustega ümber käia ei ole iga õpetajani jõudnud. Samuti näitasid avatud küsimused seda, et mõnedel õpetajatelgi on nendega (või neis käsitletud teemadega) probleeme.

Näiteid:

Mis küsimustes võib valla/linna volikogu otsuseid vastu võtta? Too kaks näidet.

1. vastus: *Valla/linna volikogu võib otsuseid vastu võtta näiteks kultuuri ja meditsiini küsimuses.*

2. vastus: *Kas lubada uut suurt kaubanduskeskust kuhugi (et see ei varjaks vaadet). Mälestusmärkide püstitamist.*

3. vastus: *1) valla/linna sotsiaalseid probleeme 2) valla/linna bussi transpordis*

Hindajad ei ole ühelgi juhul andnud ühtegi punkti.

Selgita diagrammi alusel kinnisvaravaldkonnas toimunud muutusi. Nimeta kaks muutuste põhjust. Vastus: Põllumajanduse langus.

Hinnatud ühe punktiga.

Juhiti tähelepanu sellele, venekeelsetes töodes oli 2. ülesande diagrammid eestikeelsed ja tekitasid mõnele õpilastele probleeme. Paljud venekeelsete koolid õpilased olidki küsimusele A/2.1 andnud vastuse eesti keeles.

Paljud avaldasid nõrdimust, et töö läbiviimise ja hindamise juhend saabus kooli hiljem (s.o. pärast töö kirjutamiseks ette antud aega), mõnest vastukajast jäi mulje, et see ei jõudnudki kohale / õpetajani. Selle tõttu ei olnud ilmselt ka mõnedel klassidel kasutada põhiseadusi, mis kindlasti oluliselt mõjutas töö tulemusi. Analüüsija meelest on põhjendatav hindamisjuhendi hilisem saatmine, aga töö läbiviimise juhend peaks kooli jõudma koos töödega, veel parem juba enne seda, et saaks töö läbiviimiseks paremini valmistuda.

Põhiprobleemiks, mida tõi välja enamus õpetajaid, oli töö mahu mittevastavus etteantud ajale. See tõi kaasa selle, et tööd ei jõutud rahulikult üle kontrollida ja valikvastustega ülesannetes anti vastuseid „hea õnne peale”. Ilmselt ei olnud ka kõik aru saanud, et lisaülesannete täitmine ei ole kohustuslik.

Kokkuvõtteks oli paar õpetajat leidnud, et sellisel kujul ei ole tööl mõtet ja üleüldse olevat tasemetööd õpetajatele ja õpilastele äärmiselt koormavad. Mõni õpetaja kiitis aga nii tööd kui selle koostajaid ja pooldas tasemetööde jätkumist. Üks õpetaja lõpetas oma küsimustikule vastamise konkreetse omapoolse küsimusega: „tahaks teada, kes koostas küsimused?”.

Eelmise aasta tasemetöö analüüsi vaadates selgub, et õpetajate / töö koostajate probleemid on osalt samaks jäänud, osalt ära langenud.

Väljavõtte eelmise tasemetöö analüüsist:

„Paljude arvates jäi aga aega tööks napiks, kuna suhteliselt palju oli tekstülesandeid, mis nõudsid analüüsi. Avatud vastustega küsimused tekitasid õpetajates vastakaid arvamusi. Enamusele need siiski meeldisid, ja edaspidigi loodetakse näha ülesandeid, mis võimaldavad õpilastel näidata oma arutlemisoskust”.

Sel aastal ei olnud õpetajad nurisenud variantide erineva keerukusastme üle (nagu seda tehti eelmisel aastal), kuigi põhjust selleks oleks olnud. Samuti ei kurdetud enam selle üle, et ühest nädalatunnist ei piisa aine läbimiseks. Võibolla on sel aastal ka ainele tunde rohkem antud, võibolla on aga asi hoopis koolide valikus.

Järeldused ja ettepanekud 2006. a tööks/eksamiks

Tasemetöö tulemused on iga aastaga langenud (vt tabel 2), see puudutab nii keskmist hinnet, punktisummat kui kvaliteeti. Tulemusi võib pidada rahuldavaks, kuid ometi annab see põhjust järelemõtlemiseks, kas tegu on ainult tööde keerukamaks muutumisega või on selle taga ka õpilaste teadmiste ja ühiskonna vastu tuntava huvi langus.

Kõrvutades erinevate gruppide tulemusi eelmise aasta omadega, on näha, et endiselt on tüdrukud saavutanud paremaid tulemusi kui poisid ja eesti õppekeele koolid paremaid kui vene õppekeele koolid, samas jäid valimisse kuulunud suurlinnkoolid (seekord) alla linna- ja maakoolidele.

Ühiskonnaõpetuse õpetamiseks on Eesti koolides praegu kasutada kaks 2003.a. ilmunud õpikut: Anu Tootsi „Ühiskonnaõpetus” (Koolibri) ja Rein Taagepera / Lauri Vahre „Ühiskonnaõpetus põhikoolile” (Avita), peale nende võib kasutuses olla muudki õppematerjali. Kuna esimene nimetatud õpik on teisest hoopis materjalimahukam (samas ka nõrgematele õpilastele raskevõitu), oluks hea vaadata, kas on seost

tasemetöö tulemuste ja kasutatava õpiku vahel. Seda saab aga teha vaid siis, kui küsitluslehel oluks ka sellekohane küsimus.

Tundub, et teemade valik ja ülesannete vorm on nelja aastaga saavutanud aktsepteeritud taseme, tõsiseks probleemiks on aga tõusnud töö liigne mahukus ühe õppetunni jaoks. Kuna järgmise õppeaasta lõppu on planeeritud ühiskonnaõpetuse eksam, siis oletatavasti tasemetööd enam ei ole. Seega saab tasemetööde koostamisega saadud kogemusi rakendada eksamitöös. Siis laheneb ka ajanappuse probleem, ei kesta ju eksam enam 45 minutit.

Õpetajate vastukajasid lugedes ja valikuliselt töödega tutvudes on näha, et küsimused (ja vastusedki) võimaldavad mitmetimõistmist. Kui järgmisel aastal tasemetöö „asendub”ksamiga, tuleks sellele probleemile tõsiselt mõelda. Eksamihinne, mis kantakse õpilase lõputunnistusele on õpilase jaoks hoopis suurema tähtsusega kui tasemetöö tulemus.